

holde sig til den »demokratiske socialisme« (fordi U-bøgerne nu imponerende lange rækker rummer titler hvor f.ex. marxisme og syndikalisme særfremstilles) og det er naturligvis umuligt at foretage rent forlagsteknisk begrundede opdelinger af historien uden at gaa uden for rammerne hist og her.

Droz giver med sin bog en udmærket illustration af de modsætningsforhold, historien fra begyndelsen satte de marxistiske teser i: Marx (og Engels) ville skabe en arbejderinternationale netop paa den tid, hvor nationalismen begyndte at blive en væsentlig kraft i Europa – og marxismen opfordrede til den ubønhørlige revolutionære kamp netop da fagbevægelsen i industristaterne voksede sig stærk og gav de socialistiske tendenser en stadig mere udpræget reformkarakter.

Man kan maaske indvende, at bogen er saa superpædagogisk opbygget at den er blevet ulæselig i større sammenhængende dele. Men serien sigter lige saa meget paa at lave undervisningsbøger der fungerer som opslagsværker, og det er just dér Droz' arbejde udmærker sig. Teksterne efter hvert kapitel og litteraturhenvisningerne, den kronologiske oversigt, navneregistret (hvor Steincke denne gang bliver til Steinecke), listen over partier og politiske grupper, alt sammen glimrende opstillet bagest i bogen, gør den til et fortræffeligt redskab. Med udgangspunkt i det faktum at franskmændene ikke bruger ordet socialdemokrater men altid taler om socialister kan man tage hul paa en sikkert givtig debat om den mere eller mindre demokratiske socialisme. Droz er saa god at have ved haanden.

JACQUES BERG

JACQUES BERG: Frihed og Lighed. Studier i den franske radikalismes sociale og økonomiske tankegang fra Clemenceau til Mendès France. Københavns Universitets Institut for Samtidshistorie og Statskundskab. Skrifter I. København, G. E. C. Gads Forlag, 1968. 153 s.

Med denne afhandling om den franske radikalisme har Jacques Berg sat sig til mål at bidrage til forståelsen af det, der i fransk nyere historie og politik går under betegnelsen »gauche«: det franske venstre. Dette forsøges ikke gennem en historisk redegørelse for radikalismens udvikling, men gennem en analyse af et specielt aspekt, hvor navnlig venstreorienterede synspunkter er opstået og har manifesteret sig, nemlig ved inden for den sociale og økonomiske politik at analysere modsætningen mellem »visse frihedsforestillinger vedrørende individet i samfundet og en udpræget social bevidsthed« (s. 10). Forsøget på at finde frem til en forsoning på denne modsætning udgår fra de radikale, som i øvrigt også er de første til at erkende modsætningen – bl.a. under udfordringen fra socialismen – og et forsøg på kompromis eller syntese kommer også for første gang hos de radikale, hos afhandlingens centrale skikkelse Pierre Mendès France, hvorfor motiveringen for at centrere undersøgelsen omkring radikalismen – dennes uensartethed og ubestemmelighed til trods – forekommer velbegrundet.

I afhandlingen belyses denne problemstilling gennem en analyse af den økonomiske og sociale tankegang hos enkelte udvalgte radikale, først og fremmest Georges Clemenceau og Pierre Mendès France og i mindre grad Léon Bourgeois og Caillaux, mens socialisten Jean Jaurès også inddrages som udtryk for den

nævnte udfordring. Derved belyses også det aspekt, der med Maurice Duverger kaldes »de liberales dilemma«, idet dette af Berg ikke alene opfattes som de radikales, men som hele det franske venstres problematik.

Udgangspunktet er en analyse af et af radikalismens store navne Clemenceaus tanker mht. de sociale og økonomiske problemer i slutningen af det 19. årh. Selv om denne radikale ener og outsider vel næppe huskes mest for sin sociale holdning, er det dog et faktum, at han beskæftigede sig meget med netop sociale og økonomiske problemer, selv om det bør understreges, at det ofte skete af taktiske årsager. Clemenceaus tankegang mht. disse problemer blev til under indtryk af socialismen og dens radikale kritik af det bestående samfund, en kritik som også Clemenceau anså for berettiget. Socialismen blev derfor såvel en udfordring som også en ængstelse, fordi Clemenceau forudså, at fremtiden ville tilhøre denne, hvis der ikke kunne formuleres et alternativ. Clemenceau kunne derfor i formuleringen af sine tanker vedrørende sociale reformer følge socialismen et stykke af vejen, men han var uenig med socialisterne om midlerne til en ændring af samfundets skævheder og også om selve målet. Målet var en art samfundsharmoni, hvor der var politisk og økonomisk frihed og ligheden sikret gennem statsindgreb i det økonomiske liv (altså ikke kollektivisering som socialismen ønskede, da man stod fast på den private ejendomsret), og midlerne hertil var oplysning, uddannelse, videnskabelig forskning. Man kunne derfor heller ikke akceptere socialisternes klassekampsparoler.

Selv om man måske godt kunne have ønsket sig radikalismens tanker mht. de sociale og økonomiske problemer analyseret hos andre radikale end Clemenceau, hvis repræsentative udtryk for den radikale tankegang synes noget problematisk, hvilket forfatteren også erkender, så ligger der dog i Clemenceaus tanker ting, der peger frem mod Léon Bourgeois' forsøg på at opbygge en art samfundsfilosofi i den såkaldte solidarisme (»Solidarité« 1896), der skulle tjene som radikalismens officielle imødegåelse af socialismen. Berg karakteriserer denne som en art social »harmonilære«, der, fordi den på visse punkter var i strid med radikalismens overvejende empirisk og pragmatisk bestemte grundholdning, ikke kom til at spille den store rolle som vejledende princip i radikal politik. Analysen af radikalismen i første halvdel af III. Republik er udgangspunktet for bogens egentlige anliggende, nemlig analysen af Mendès France's forsøg på at etablere en syntese af radikalismen og socialismen.

Mendès France, der i begyndelsen af 1930'erne begyndte at gøre sig gældende blandt de radikale, tilhørte en fraktion af radikalismen, de såkaldte »Jeunes turcs«, der med Bergs udtryk må opfattes som en art venstrefløj inden for radikalismen. Lige som Clemenceau blev Mendès France aldrig betragtet som radikal i almindelig og officiel forstand; til gengæld opfatter Berg begge som »seriøse«, idet begge mest seriøst tog fat på de sociale og økonomiske problemer.

Bergs yderst interessante gennemgang af Mendès France's tankegang på det økonomiske, finansielle, politiske og sociale område nuancerer billedet af en politiker og personlighed, der hovedsageligt er kendt pga. sin stillingtagen til forskellige spørgsmål i den internationale politik i 1950'erne, samt for sin konvertering til socialismen, da han i 1967 stillede op for PSU ved valgene til nationalforsamlingen. Det er også væsentligt, at Berg påviser Mendès France's afhængighed af den franske journalist og økonom Georges Boris' tanker, hvor-

igennem Mendès France synes at være blevet gjort bekendt med bl.a. J. M. Keynes' økonomiske teorier. Det er derfor velmotiveret, at Berg vier denne Boris megen opmærksomhed og giver en analyse af hans økonomiske og sociale tanker, idet Boris faktisk plæderede for det samme som Mendès France, nemlig en slags demokratisk socialisme eller plandemokrati, som af Berg bliver opfattet som forsøget på at lave en syntese af radikalismens og socialismens samfundssyn. Der kan derfor også synes at være en vis konsekvens deri, at Mendès France – der parentetisk bemærket i lighed med Clemenceau og Boris ofte følte trang til at kalde sig socialist – efter at have brudt med det radikale parti søgte og fik optagelse hos socialdemokraterne i PSA/PSU i 1959. Dermed kunne syntesen også synes at have fundet et reelt udtryk i Mendès France's person. Berg påviser imidlertid, at dette forsøg på syntese kun kunne blive muligt, fordi Mendès France opfattede socialismen på sin »egen« måde, nemlig som en metode, som et instrument, aldrig som et overordnet ledende princip (f.eks. i det for socialisterne afgørende principielle spørgsmål om den private ejendomsret, hvor Mendès France var mere pragmatisk og kun kunne gå med til det offentliges kontrol og dirigering) – samme udogmatiske opfattelse havde Mendès France for øvrigt også af radikalismen. For Mendès France var der ikke noget skel mellem radikalisme og socialisme, fordi ingen af dem for ham havde nogen fastlåst doktrin: de var begge dynamiske og pragmatiske. Jo smidigere de var, desto mere egnede var de som metoder.

Trods forskelle mellem Clemenceau og Mendès France – der af Berg formuleres som så, at udtrykket radikal-socialistisk for Clemenceaus vedkommende får trykket på første stavelse og i tilfældet Mendès-France på anden (s. 125) – var der dog de afgørende lighedspunkter, at begge som reaktion på en udfordring synes at have erkendt dilemmaet mellem den liberale frihedsopfattelse og den socialistiske lighedsdoktrin.

Man kan se Bergs velskrevne og i det store hele godt argumenterede afhandling som led i indkredsningen af det franske »gauche« og hvad dette står for set i historisk og aktuel sammenhæng; og analysens problemstilling (dilemmaet frihed og lighed) siger nok noget væsentligt om den del af det franske venstre, der har erkendt en sådan problematik. Afhandlingen synes derfor at være et vigtigt bidrag til belysning af dette venstres – eksemplificeret i nogle udvalgte radikale – holdning til denne problematik. Selvfølgelig er der dermed ikke givet en udtømmende karakteristik af det franske venstre. Man føler sig heller ikke særlig meget klogere mht. hvad den franske radikalisme egentlig er. Årsagen hertil behøver dog ikke så meget at ligge i selve afhandlingen som i afhandlingens emne; for det er måske rigtigt, som Berg også selv er inde på, at der ikke eksisterer nogen radikalisme, kun radikale. Dette er i hvert fald tilfældet mht. afhandlingens hovedpersoner Clemenceau og Mendès France. Anmelderens hovedindvending må derfor være rettet mod valget af disse to utypiske radikale, ja radikale enere som udtryk for radikalismens tankegang mht. de sociale og økonomiske problemer.

KARL CHRISTIAN LAMMERS